

ТАКРИЗ

ба диссертатсияи Кабиров Шарифбек Абдусаломович дар мавзуи “Хусусиятҳои тарҷумаи мафҳумҳо, вожаҳо ва ибораҳои варзишӣ аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ “Хусусиятҳои тарҷумаи мафҳумҳо, вожаҳо ва ибораҳои варзишӣ аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ” унвон гирифта, ба шиносномаи ихтисоси илмӣ барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ мутобиқат мекунад.

Мубрамии мавзуи диссертатсия. Дар шароити ҷаҳонишавии фарҳанг ва тамаддунҳо арзёбӣ намудани вожа ва ибораҳои варзишӣ аз як забон ба забони дигар яке аз масъалаҳои муҳим дар илми забоншиносӣ маҳсуб меёбад. Зеро, имрӯз варзиш ба ҳайси муаррифкунандаи ҳалқият ва кишварҳо дар арсаи ҷаҳон шинохта шуда, таҳқиқи ин шуғл муҳимму саривақтист ва мавзуи мазкур аз нигоҳи илмӣ мубрам мебошад.

Навгонии илми таҳқиқоти диссертатсионӣ пеш аз ҳама ба он равона гардидааст, ки аввалин маротиба омӯзиши назариявии мафҳумҳои варзишӣ дар забони имрӯзаи англисӣ омӯхта шуда, роҳҳои ифодаи онҳо ба забони тоҷикӣ бо нигоҳи амиқи илмӣ пешниҳод гардидааст. Инчунин, нахустин маротиба аз ҷониби унвонҷӯ усулҳо ва методҳои тарҷумаи мафҳумҳои варзишии забони англисӣ ба забони тоҷикӣ муайян гардида, мушкилот, умумият ва фарқияти тарҷумаи калимаҳои соҳаи варзиш аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ ошкор карда шудааст.

Ҳамчунин, аз ҷониби унвонҷӯ **нуктаҳои ба химоя пешниҳодшаванда** чунин муайян карда шудаанд, ки ба талаботи навишти диссертатсия мутобиқат мекунанд:

1. Калимаву ибораҳои ифодакунандаи соҳаи варзиш дар забони англисӣ яке аз воҳидҳои асосии ин забонро ташкил медиҳанд ва омӯзишу пажӯҳиши хусусиятҳои онҳо аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ доранд;

2. Калимаву истилоҳоти соҳаи варзиш дар лексикаи забони англисӣ ҳамеша дар рушду такомул буда, тағйирёбандаанд;

3. Мафҳумҳои варзишӣ дар забони англисӣ ҳамчун воҳиди махсуси лексикӣ ба шумор мераванд.

4. Тарҷумаи мафҳумҳои варзишии забони англисӣ ба забони тоҷикӣ дорои хусусиятҳои хоси худ мебошанд, ки инро дар айни замон пешравии ин соҳа тақозо менамояд;

5. Тарҷумаи мафҳумҳои варзиши забони англисӣ дар матнҳо, фазои интернет, телевизион ва радио вобаста ба завқи хонанда, шунаванда ва тамошобин сурат мегирад.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар заминаи пажӯҳиши мавзӯ чунин ба даст омадаанд, ки дорои арзиши илмию амалӣ мебошанд. Қоидаҳо хулосаҳо ва тавсияҳои илмие, ки дар диссертатсия тавсия гардид, бо методологияи муносибати низомӣ, концепсияи илмӣ ташхиси забоншиносӣ асоснок карда шуда, ба методҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқот таъяс кардаанд, ки бешубҳа ҳамчун мавод дар амалия кӯмак мерасонанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот ба он равона шудааст, ки маводи мавзӯ метавонад дар омӯзиши минбаъдаи муқоисавии мафҳумҳо, истилоҳоти варзишӣ ҳангоми тарҷума мусоидат намояд. Натиҷаҳои бадастомада барои ҳалли як қатор масъалаҳои забоншиносии муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ ҳангоми муқоиса ва тарҷумаи мафҳумҳо, вожаҳо ва ибораҳои варзишӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ ҳамчун заминаи илмию назариявӣ метавонанд мавриди истифода қарор гирад. Ҳамчунин, натиҷаҳои бадастомада метавонанд дар раванди таълими равияи забоншиносии муқоисавии таҳсилоти олии касбӣ ҳангоми машғулиятҳои назариявӣ ва амалӣ ҳамчун дастури таълимӣ истифода шаванд. Ғайр аз ин, натиҷаҳои таҳқиқотро метавон дар таълифи луғатҳои дузабонаи забони англисӣ-тоҷикӣ мавриди истифода қарор дод.

Унвонҷӯ вобаста ба таҳқиқоти диссертатсионӣ 9 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 6 мақола, дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 3 мақола дар дигар маҷмуаҳои илмӣ ба таъяс расонидааст, ки шоистаи таҳсин аст.

Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз муқаддима, ду боб, ҳафт зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт, интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия ва замима таркиб ёфта, ҳаҷми он 195 саҳифаи ҷопи компютериро ташкил медиҳад.

Дар **муқаддима** мубрамии мавзӯ, дараҷаи таҳқиқ, мақсад ва вазифаҳо, навоари илмӣ ва дараҷаи омӯзиши он асоснок гардида, мақсад ва вазифаҳо, объекту предмет, асосҳои методологӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, нағсонӣ ва нуқтаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва дигар қисматҳои, ки дастгоҳи илмӣ диссертатсияро комил мегардонанд, аз нигоҳи илмӣ ва мантиқи дуруст пешниҳод карда шудаанд.

Боби якуми диссертатсия **“Асосҳои назариявии мафҳумҳои соҳаи варзиш”** ном гирифтааст ва фарогири се зербоб мебошад. Дар ин боб унвонҷӯ ҷанбаҳои назариявӣ, хусусияти луғавӣ, таснифоти мафҳумҳои

варзишӣ ва тарҷумаи онҳоро аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ мавриди баррасӣ қарор дода, инчунин, мавқеи калимаву истилоҳ ва мафҳумҳои варзишӣ дар лексикаи забони англисӣ ва хусусиятҳои онҳоро бори нахуст дар илми забоншиносӣ таҳқиқ намудааст.

Зербоби якуми ин боб **“Ҷанбаҳои назариявии мафҳумҳои варзишӣ ва тарҷумаи онҳо аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ”** унвон дорад. Унвонҷӯ дар ин қисмат мафҳумҳои варзишӣ ва тарҷумаи онҳоро аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ ба се гурӯҳ (1. **Номгӯии намуд ва зернамудҳои варзишӣ**; 2. **Номгӯии ходимони варзиш**. 3. **Номгӯии усулҳои техникаӣ** (С. 34-35) хуб ҷудо намудааст. Инчунин, ба хусусиятҳои мафҳумҳои варзишии англисӣ, пеш аз ҳама, мавҷудияти истифода аз дигар забонҳо, гуногунӣ дар лаҳҷа, нақши аффиксатсия (вандҳо), таъсири сленг, лексикаи эмотсионалӣ ва конверсия (гузариш) дохил мешаванд, ки дар ин қисмат хуб баррасӣ шудаанд (С. 35-40). Дар натиҷаи омӯзиш унвонҷӯ ба чунин натиҷа омадааст, ки омӯзиш ва тарҷумаи калимаву истилоҳоти мафҳуми варзишидоштаи забони англисӣ раванди мураккаб ба ҳисоб рафта, аз мутахассисони соҳа ҷидду ҷаҳди зиёдро талаб менамояд.

Зербоби дуюми ин боб **“Мафҳумҳои варзишии забони англисӣ ва хусусияти луғавии онҳо”** ном гирифтааст ва дар он мафҳумҳои варзишӣ бо вижагиҳои луғавии он, таснифоти мафҳумҳои варзишӣ дар забонҳои муқоисасаванда, дискурси варзишӣ, инчунин, андешаи муҳаққиқон вобаста ба ин мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтааст.

Зербоби сеюми боби якум **“Мавқеи калимаву истилоҳ ва мафҳумҳои варзишӣ дар лексикаи забони англисӣ ва хусусиятҳои онҳо”** ном дошта, андешаҳои забоншиносони ватаниву хориҷӣ дар ин самт мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Унвонҷӯ дар заминаи омӯзиш ба чунин натиҷа расидааст, ки тарҷумаи мафҳумҳои варзишии забони англисӣ кори мушкул ва заҳматталаб буда, он ба чанд омил вобаста аст. Бо рушди соҳаи варзиш ва дар сатҳи байналмилалӣ қарор доштани он ва ба пайдоиши навҳои гуногуни варзиш ҳам барои тарҷумонҳо ва ҳам барои муҳаққиқони забоншинос масъалаҳои ҷиддиро меғузорад. Муҳаққиқон бояд дигаргунӣ, навоариҳоро пайгирӣ намуда, ба онҳо бояд баҳои илмӣ диҳанд. Тарҷумонҳоро лозим меояд, ки вобаста ба рушди соҳаи варзиш дар тарҷумаи матнҳо, мафҳумҳо, ибораҳо бояд салоҳияти касбӣ нишон диҳанд. Дониши забонии худро инкишоф дода, оид ба анъана, таърих ва фарҳанги англисзабонон маълумоти бештареро аз худ намоянд. Тарҷумаи лексикаи варзишӣ аз забони тоҷикӣ ба забони англисӣ низ дар баъзе мавридҳо мушкилиҳоро ба тарҷумонҳо пеш меорад. Масалан, маънои луғавии

калимаҳои тиртахш (тири ҳавоӣ), балунак (шамшери чубин) танҳо ба ворисони забон маълум аст (С. 73).

Боби дуюми таҳқиқоти диссертатсионӣ «Вижагиҳои тарҷумани мафҳумҳо, ибораҳо ва вожаҳои варзишии забони англисӣ ба забони тоҷикӣ» ном дорад ва аз чор зербоб таркиб ёфтааст.

Зербоби якуми ин боб «**Ҷанбаҳои ҳоси тарҷумани мафҳумҳои варзишии забони англисӣ ба забони тоҷикӣ**» унвон гирифтааст ва дар он тарзи калимасозии мафҳумҳои варзишӣ ва усулҳои тарҷумани ин мафҳумҳо қорбурд шудааст. Муайян шудааст, ки аз ҳама бештар дар калимасозии мафҳумҳои варзишӣ дар забони англисӣ пасвандҳои «er» ва «ing» сермаҳсул мебошанд. Тибқи истифода Verb + er чунин мафҳумҳо сохта мешаванд: «to skate» – конкитозӣ кардан, «skater» – конкитоз, «to defend» – ҳимоят кардан, «defender» – ҳимоятгар, «to train» – машқ кардан, «trainer» – мураббӣ, «to race» – давидан, «racer» – пойгачӣ, «to play» – бозӣ кардан, «player» – бозингар, «to swim» – шиноварӣ кардан, «swimmer» – шиновар, Noun + er, «sprint» – спринт, «sprinter» спринтер, «football» – футбол, «footballer» – футболбоз, «golf» – голф, «golfer» – бозингари голф (С. 77-78). Дар натиҷаи омӯзиш унвонҷӯ ба чунин натиҷа расидааст, ки вожаи sport дар тӯли инкишофи худ аз мазмуни сода, яъне хушхолоӣ ба вожаи ифодакунандаи мафҳумҳои мураккаб табдил ёфта, инъикосгари мазмуни васеи ҳаёт ва ҷаҳолияти инсон гаштааст. «Sport» имрӯз дар тамоми соҳаҳои ҷаҳолияти инсон паҳн шудааст ва аз ҷиҳати лингвистӣ низ мазмуни вожаи мазкур хеле васеъ буда, аз маънои ибтидоии худ дур гаштааст.

Зербоби дуюми боби дуюми диссертатсия ба «**Мусоҳибаҳои варзишӣ ва хусусияти тарҷумани онҳо**» бахшида шуда, хусусиятҳои муҳимми тарҷумани мусоҳибаҳои варзишӣ аз нигоҳи илмӣ муайян карда шудааст. Дар ин қисмат овонависӣ, транслитератсионӣ, калкакунӣ, мушаххаскунӣ, умумикунонӣ, модулятсия тарҷумани тасвири муродифӣ ҷубронкунӣ ҳамчун муҳимтарин ҷузъҳои тарҷумани таҳвилӣ, лексикӣ нишон дода шуда, мисолҳои мушаххас оварда шудааст. Унвонҷӯ дар заминаи омӯзиш фосолаи истифодаи навҳои тарҷумани таҳвилӣ ҳангоми тафсири мусоҳибаҳои шифоҳӣ ва мусоҳибаҳо бо субтитрҳоро муайян намудааст, ки яке аз навгонии асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ маҳсуб меёбад.

Зербоби сеюми ин боб «**Сленгҳои варзишӣ дар забони англисӣ ва усули тарҷумани онҳо ба забони тоҷикӣ**» ном гирифтааст. Сленги варзишӣ яке аз баҳши забон маҳсуб ёфта, дар худ на танҳо муоширати зиндари инъикос менамояд, балки хусусиятҳои маҷозӣ, эҳсосотӣ, ҷузъияти фарҳангӣ, иҷтимоӣ-қасбиро низ доро мебошад, ки дар ин қисмати диссертатсия бо мисолҳои амиқ нишон дода шудааст. Дар натиҷа қайд гардидааст, ки имрӯз

сленг торафт маъмул гардида, ба тамоми ҷабҳаҳои ҳаёти иҷтимоӣ-ҷамъиятии англисӣ ворид мегардад, дар варзиш низ ин зухуроти забонӣ ба таври васеъ вомехӯрад. Аз ин хотир, ҳам забоншиносон ва ҳам тарҷумонҳоро лозим аст, ки ба мафҳумҳои варзиши англисӣ таваҷҷуҳи хосса зоҳир намоянд. Тарҷумаи мафҳумҳои сленгӣ аз тарҷумон дониши зиёди забонӣ ва донишани анъанаҳои фарҳанги англисиро тақозо менамояд.

Зербоби чоруми ин боб «**Мафҳумҳои варзиши англисӣ дар матнҳои публитсистии бадеӣ ва хусусиятҳои тарҷумаи онҳо**» унвон дорад, ки дар он вижагии тарҷумаи мафҳумҳои варзишӣ аз нигоҳи публитсистӣ ва бадеӣ мавриди баррасӣ қарор гирифта, унвонҷӯ дар ин қисмат тарҷумаи тахвилиро муҳим арзёбӣ намуда, бо мисолҳои мушаххас дар шакли ҷадвал нишон додааст.

Ҳамчунин, қисматҳои диссертатсия аз нигоҳи мантиқӣ бо хулосаҳои мушаххас ҷамъбаст карда шудаанд.

Хулосаи умумии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар шакли хуб таҳия шуда, дорои аҳамияти илмӣ мебошад ва унвонҷӯ натиҷаҳои таҳқиқотро бо фарогирии 24 банд ҷамъбаст намудааст, ки натиҷаҳои умумии таҳқиқотро инъикос иекунанд.

Ҳамзамон, унвонҷӯ зимни таҳияи диссертатсия қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ ва аломатҳои китобатро (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №268) риоя намуда, дар матни он ғалатҳои имлоӣ, китобӣ ва услубӣ кам ба ҷашм расид, ки шоистаи таҳсин аст.

Дар умум, унвонҷӯ дар заминаи омӯзиш вазифаҳои гузошташудаи худро ба хубӣ иҷро намуда, мавзӯи дорои аҳамияти баланди илмӣ ва амалӣ мебошад.

Автореферати диссертатсия дар шакли хуб бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ таҳия шудааст, ки мазмуну мухтавои таҳқиқоти диссертатсиониро инъикос мекунад.

Ба андешаи мо бо вучуди дастовардҳо дар автореферат ва диссертатсия баъзе камбудихое ҷузъи ошкор карда шуд, ки дар сурати дар оянда ба инобат гирифтани онҳо қимати рисолаи баландтар мегардад:

1. Навгониҳои илмии таҳқиқот боз ҳам дар шакли мукамалтар пешниҳод карда мешуд ва дар ин сурат қиммати рисолаи афзун мегардид;
2. Хуб мешуд, ки дар боби якуми диссертатсия оид ба заминаҳои таърихӣ зухури вожаҳои варзиш дар забонҳои муқоисашаванда маълумоти муфассал пешниҳод мегардид;
3. Дар боби дуюми диссертатсия дар шакли зербоби алоҳида оид ба вожаҳои инъикоскунандаи варзиши милли ва роҳҳои тарҷумаи онҳо

дар забони англисӣ маълумот оварда мешуд, ки аҳамияти рисола дучанд мегардид;

4. Дар матни таҳқиқоти диссертатсионӣ баъзе ғалатҳои имлоӣ, услубӣ ва техникӣ гоҳе ба чашм мерасад.

Эродҳои зикршуда ислоҳшаванда буда, аҳамияти назариву амалии таҳқиқотро коҳиш намедиханд ва дар сурати ба инобат гирифтани онҳо кимати рисола афзун мегардад.

Дар умум, диссертатсияи **Кабиров Шарифбек Абдусаломович** дар мавзӯи «**Хусусиятҳои тарҷумаи мафҳумҳо, вожаҳо ва ибораҳои варзишӣ аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ**» таҳқиқоти ба анҷомрасида буда, тибқи меъёру тартиби муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия гардида, ҷихати дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ мувофиқат мекунад.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи **Кабиров Шарифбек Абдусаломович** дар мавзӯи «**Хусусиятҳои тарҷумаи мафҳумҳо, вожаҳо ва ибораҳои варзишӣ аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ**» ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаи илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ, н.и.ф., дотсенти
кафедраи мутолиоти аврупоии
факултети муносибатҳои
байналхалқии ДМТ,

Наҷмиддинов Акбаршоҳ Файзуллоевич

Имзои Наҷмиддинов А.Ф. - ро тасдиқ мекунам
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДМТ, Тавқиев Э.Ш.

Суроға: 734025, ш. Душанбе, Хиёбони Рудаки 17,
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
Тел: +(992)918506382
e-mail: akbar.n@mail.ru

“ 26 ” “ 03 ” соли 2025